

НАСТАВА

УДК 371.3::821.163.41

821.163.41.09 Нушић Б.

DOI: https://doi.org/10.18485/kij.2016.63.3_4.10

НАТАША Б. СТАНКОВИЋ ШОШО*

Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад

Примљен: 20. 11. 2016.

Прихваћен: 21. 12. 2016.

ДЕЛО БРАНИСЛАВА НУШИЋА У НАСТАВНИМ ПРОГРАМИМА ЗА ОСНОВНУ И СРЕДЊУ ШКОЛУ

Полазећи од тога да настава српског језика и књижевности у школи омогућује ученицима да стекну разноврсна знања и умења, од којих у доброј мери зависи њихова књижевна и општа култура, упознавање ученика са стваралаштвом једног од класика српске књижевности представља одговоран наставни задатак. У раду је дат аналитички осврт на Нушићево дело у наставним програмима за основну и средњу школу. Предочене су бројне промене у наставним програмима, које су довеле до разнолике заступљености књижевног дела Бранислава Нушића у наставном проучавању и образложена је њихова наставна сврховитост.

Кључне речи: Бранислав Нушић, драма, књижевност, позориште, читање, наставни програм.

Увидом у наставне планове и програме од 1926. године¹ до данас уочава се да су на разнолику заступљеност Нушићевог књижевног стваралаштва у наставном проучавању утицале друштвене, политичке и културноисторијске

* natasoso06@gmail.com

¹ Први *Наставни план и програм за Српскохрватско-словеначки језик* у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца објављен је 1926. године. Пошто Главни просветни савет није учествовао у њего-

околности. У периоду од 1918. до 1941. године у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, а потом и Краљевини Југославији, просветне власти настојале су да избором текстова подстичу превасходно васпитне циљеве наставе српског језика и књижевности. У програму су се нашли текстови усмене и писане књижевности који афирмишу рад, породичне вредности и поштовање традиције, патриотска осећања и слободарске идеје, као и текстови који су тематизовали пресудне догађаје из Првог светског рата и сведочили о великим страдањима народа (попут *Плаве гробнице* Милутина Бојића, која је због своје изузетне уметничке вредности у програмима и данас). Мада су већ 30. година у програм уведени текстови Нушићевих савременика (*Школска икона* Лазе Лазаревића, *Прва бразда* Милована Глишића, *Мали певач* и *Град* Јанка Веселиновића, *Вече* и *Јесен* Војислава Илића), ниједан текст из богатог Нушићевог опуса није био заступљен у школским програмским садржајима. Управо због тога што је у Нушићевим комедијама актуелна власт приказана на хумористичан начин, она нису била подобна за наставно проучавање у аутократском режиму краља Александра Карађорђевића. Међутим, многа међу Нушићевим делима су се уклапала у програмску схему образовне политике владајуће династије и садржински и васпитношћу деловања. Једночинка *Наша деца* афирмисала је стваралаштво младих, комад *Растко Немањић* био је погодан за приказивање на светосавској приредби. Историјски фрагмент у једном чину *Кнез Иво од Семберије* на аутентичан начин указивао је на значај великих одрицања и жртвовања у остварењу и очувању слободе и људског достојанства. У мемоарској прози *Деветсто петнаеста* дато је потресно сведочанство о страдању и патњама српског народа у Првом светском рату. Хронике *Из полупрошлости* биле су погодне за проширивање сазнања ученика о културноисторијском контексту настанка и нестанка београдског варошког живота с почетка 20. века. Међу првима је Светозар Матић у *Новој српској књижевности у изводима из дела са темама за писмену и усмену обраду*² објављеној тридесетих година препоручио за наставно проучавање у гимназијама *Приповетке једног каплара*, *Листиће*, комедије *Протекција* и *Народни посланик*, роман *Општинско дете*, комедију водвиљског карактера – *Обичан човек* и грађанску драму *Свет*.

Како се Нушић отворено супротстављао нацистичким стремљењима у друштву и упозоравао на опасност његове тоталитарне идеологије, у периоду од 1941. до 1945. године његова дела била су забрањена за приказивање и објављивање у окупираној Србији. У послератном периоду (од 1945. до 1958. године) у програму су се нашли текстови којима се величала херојска народноослободилачка борба против окупатора, наглашавала улога Јосипа Броза Тита и партизана у рату, али и они који су били у духу југословенског социјалистичког патриотизма и неговања идеје братства и јединства, као и националне равноправности

вој изрази, наредне године усвојен је *Привремени наставни програм за основну школу*, који је био у употреби до 1. септембра 1935. године.

²Светозар Матић, *Нова српска књижевност у изводима из дела са темама за писмену и усмену обраду за више разреде гимназија*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1931.

народа и народности Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Нушићево стваралаштво се ни тада није проучавало у школама.

*Први наставни план и програм реформисане школе*³ у осмогодишњем трајању усвојен је пре 57 година, 8. јула 1959. године. У њему је највише пажње посвећено васпитности наставе, али се као један од приоритетних циљева истакла потреба да настава књижевности почива на неговању критичког мишљења и аргументованог гледишта утемељеног на тексту. Наставни програм из 1959. први пут прописује стваралаштво Бранислава Нушића као подобну лектуру за основну и средњу школу. Тематско-мотивском разноврсношћу књижевних текстова подстицало се интересовање ученика за читање лектире и неговала су се патриотска, етичка и естетска осећања.⁴ Ученици проучавају роман *Хајдуци* у петом разреду, тумаче комедије *Сумњиво лице* или *Ожалошћена породица* у осмом, комедију *Народни посланик* обрађују као домаћу лектуру у 1. разреду средње школе⁵, а комедију *Покојник* у трећем.⁶ Настава матерњег језика имала је

³ Године 1959. донет је *Закон о јединственој основној школи*, којим су основне школе спојене са нижим гимназијама, и тако настају осмогодишње основне школе. Српски (матерњи) језик и даље остаје предмет са највећим бројем часова. У њему је највише пажње посвећено васпитности наставе књижевности. Она се огледала у развијању родољубља, поштовању слободарске традиције предака, стварању позитивне слике о заједници југословенских народа, њиховом братству и јединству. (Видети: *Наставни план и програм за основну школу, Просвјетни вјесник*, бр. 5, 1960, стр. 65–71.)

⁴ У петом и шестом разреду преовлађују књижевна дела авантуристичке и хумористичке садржине (Д. Дефо, *Робинзон Крузо*, Р. Киплинг, *Књига о џунгли*, Б. Нушић, *Хајдуци*, М. Ловрак, *Дружина на Пере Квржице*, Ф. Бевк, *Црна Браћа*, Т. Селишкар, *Дружина Сињи галеб*, С. Раичковић, *Гурије*, В. Царић, *Бели вук*, В. Назор, *Књига смеха*, Б. Ћопић, *Орлови рано лете*, М. Ловрак, *Влак у снјегу*, Ф. Молнар, *Лунаци Павлове улице*, Ц. Лондон, *Зов дивљине*, Ж. Верн, *20 000 миља под морем*, Х. Сјенкјевич, *Кроз пустињу и праишуму*). Уз њих, ученици тумаче народне песме, приповетке и басне, Гримове бајке, приповетке (*Златни кључић* А. Толстоја, *Јаблан* П. Кочића, *Десетица* И. Цанкара, *Награда и Ђурђевак* П. Воранца), лирске песме (*Звездане баладе* М. Алечковић, описне песме В. Илића, песме за децу Ј. Ј. Змаја и О. Жупанчића), као и приче са тематиком из НОБ-а (Б. Ћопић, *Приче партизанке*, С. Јаневски, *Пионери и пионирке*, Ф. Бевк, *Приче о Титу*). У седмом разреду обрађују се књижевна дела претежно родољубиве и историјске тематике (И. Андрић, *На Дрини ћуприја*, И. Цанкар, *Домовино, ти си као здравље*, Ј. Лазаревић, *Све ће то народ позлатити*, Ј. Веселиновић, *Хајдук Станко*, родољубиве песме Ј. Ј. Змаја и Ђ. Јакшића, Ј. Поповић, *Истините легенде*, Гогољ, *Тарас Буљба*, Уљанова, *Леђиново детињство*). Уз њих, ученици тумаче романе *Оливер Твист* Ч. Дикенса, *Поп Ћира и поп Спира* С. Сремца, приповетку *Кроз мећаву* П. Кочића и лирску песму *На Липару* Ђ. Јакшића. У осмом разреду преовладавали су текстови родољубиве, социјалне и ратне тематике (Б. Ћопић, *Доживљаји Николетине Бурсаћа*, М. Митровић, *Ратно путовање*, Д. Ћосић, *Далеко је сунце*, В. Назор, *С партизанима*, М. Лалић, *Извидница*, Р. Чолаковић, *Записи из НОБ-а*, родољубиве песме А. Шантића и М. Ракића), као и драмски текстови у којима се на ироничан, хумористичан и сатиричан начин приказивала власт и лицемерје породице у грађанском друштву 19. века (Б. Нушић, *Ожалошћена породица* или *Сумњиво лице*, И. Цанкар, *Слуга Јернеј и његово право*, П. Кочић, *Јазавац пред судом*).

⁵ У првом разреду домаћу лектуру чинила су следећа дела: Хомеров еп *Илијада*, Шекспирова трагедија *Ромео и Јулија*, Нушићева комедија *Народни посланик*, Андрићева приповетка *Аска и вук*, Лалићев роман *Пуста земља* и Куленовићева поема *Стојанка, мајка Кнежепољка*. (Видети: *Просветни гласник* Социјалистичке Републике Србије, година XIX (1969), бр. 6, стр. 529–530.)

⁶ *Наставни програм из српскохрватског језика и књижевности за 3. разред гимназије* посвећен је изучавању модерне у европској (Бодлер, Ибзен, Чехов, Горки, Лондон) и југословенској књижевности: Ј. Дучић (*Сунцокрети*, *Залазак сунца*, *У сумраку*), М. Ракић (*Искрена песма*, *Долап*,

задатак да афирмише код ученика марљивост, истинољубивост, храброст, љубав према слободи и једнакости, као и да их оспособи „за разматрање друштвених односа у социјалистичкој домовини”.⁷ Хумористично-сатиричан начин приказивања бирократије и малограђанског менталитета монархистичког и капиталистичког друштва у Нушићевим делима погодновало је вредносном систему новог социјалистичког поретка.

Шездесетих и седамдесетих година 20. века филмска, телевизијска и позоришна извођења допринела су популаризацији Нушићевог стваралаштва. Премијерно се изводе адаптације романа *Аутобиографија* (8. октобра 1960. у Народном позоришту у Нишу, *Хајдуци* (14. октобра 1964. у позоришту „Бошко Буха”), *Сумњиво лице* (1969. у Југословенском драмском позоришту), на телевизији се приказују филмови *Сумњиво лице* (почев од 1954), *Госпођа министарка* (1958), *Кирија* (1959), *Народни посланик* (1964), ТВ драме *Народни посланик* (1964), *Сумњиво лице* (1967), *Аутобиографија* и *Власт* (1974), *Госпођа министарка* (1978).

Да би се унапредили наставни планови и програми, 1969. године усвојени су *Закључци о мерама за даље унапређење основног образовања и усавршавања наставног плана и програма у СР Србији*, а 1974. године и *Упутство о растељењу и осавремењавању наставе у основној школи*. Захваљујући поменутиим документима, 1976. године усваја се измењен и осавремењен *Заједнички програм васпитно-образовног рада у основној школи*.⁸ У избору текстова водило се рачуна да они по тематици и обиму одговарају узрасту ученика, али и да читање и проучавање лектире подстакне самостални стваралачки рад ученика и помогне

Наслеђе), А. Шантић (*Ми знамо судбу, Претпразничко вече, Једна суза*), В. Петковић Дис (*Можда спава, Тамница*), С. Пандуровић (*Бисерне очи, Родна груди*), А. Г. Матош (*Јесење вече, Мађухица*), Б. Станковић (*У ноћи, Коштана, Нечиста крв*), Б. Нушић (*Сумњиво лице, Ожалошћена породица, Покојник*), В. Назор (*Шикара, Цврчак, Нотурно, Маслина, Дијете, Бошкарина*), И. Цанкар (*На Кланцу, Краљ Бетајнове*), О. Жупанчић (*Тито прихаја мрак, Ковашка, З влаком, Дума, Веш, пост, свој долг*). За домаћу лектуру ученици су читали *Српску трилогију* С. Јаковљевића, *Приповетке* В. Петровића, *Буденброкове* Т. Мана, *Старац и море* Е. Хемингвеја и *Santa Maria della Salute* Л. Костића. (Видети: *Просветни гласник* Социјалистичке Републике Србије, година XIX [1969], бр. 6 [јун], стр. 530–531.)

⁷ *Наставни план и програм за основну школу у Социјалистичкој Републици Србији*, Завод за основно образовање и васпитање наставника, Савремена школа, Београд, 1963, стр. 40.

⁸ Наставним програмом из 1976. године престала су да се проучавају многа књижевна дела. Уместо Нушићеве комедије *Ожалошћена породица* уводи се одломак из *Покојника*, а Андрићеву *Причу о кмету Симану* замењује приповетка *Мост на Жепи*. Први пут се у програм за пети разред уводе *Орлови рано лете* Б. Топића, *Прва бразда* М. Глишића, одломак из *Аутобиографије* Б. Нушића, *Мостови* И. Андрића, *Житије Ајдук Вељка Петровића* В. Караџића, *Град* Ј. Веселиновића, *Сребрне плесачице* Д. Максимовић, *Вече Ђ. Јакшића, Вече В. Илића*, народне приповетке *Аждаја и царев син, Дјевојка цара надмудрила*, народне песме *Женидба Душанова, Наджњева се момак и дјевојка*. У седмом разреду се први пут уводе лирске песме *Међу својима* В. Петковића ДИСА, *У позну јесен* В. Илића, прича *Замак осветљен сунцем* Д. Киша, приповетке *Лица и Књига* И. Андрића, одломци из комедија *Родољупци* Ј. Стерије Поповића и *Сумњиво лице* Б. Нушића. Из лектире су изостали *Приповетке* М. Глишића, *Извидница* М. Лалића, *Песме* Коче Рацина и *Ожалошћена породица* Б. Нушића.

им у формирању критичког погледа на свет. У *Наставном програму за основну школу* из 1976. године корпус текстова Бранислава Нушића се повећава. Ученици петог разреда у оквиру школске лектире тумаче одломак из *Аутобиографије*, а за домаћу лектуру читају роман *Хајдуци*. У наставно проучавање уводи се роман *Аутобиографија* у шестом разреду. У седмом разреду проучава се одломак из комедије *Сумњиво лице*, а у осмом разреду и одломак из комедије *Покојник*.⁹ Из програма за основну школу изостаје комедија *Ожалошћена породица*. *Наставни програм за средње школе* препоручује се да се уместо Нушићевог *Народног посланика* у првом разреду гимназија обрађује Стеријин *Кир Јања*.

Према *Наставном програму* из 1984/85. године¹⁰ корпус текстова Бранислава Нушића смањује се у основној школи. Ученици петог разреда више не читају роман *Хајдуци* у оквиру домаће лектире. У шестом разреду тумачи се само одломак *Географија* из *Аутобиографије*. Из програма за осми разред изостаје одломак из комедије *Покојник*, који се до тада тумачио у оквиру школске лектире. Комедија *Сумњиво лице* чита се у целисти као домаћа лектира у осмом разреду. Програм за гимназију предвиђа да се у другом разреду средњег усмереног образовања и васпитања проучавају комедије *Народни посланик* и *Покојник*.

Године 1990. усвојен је *Правилник о наставном плану и програму основног образовања и васпитања*, који је имао неколико допуна. Програм као приоритетни циљ истиче неопходност да се ученици „васпитавају у духу толеранције према варијантним особеностима српскохрватског језика и развијају и негују позитиван став према језицима и културној баштини народа и народности Југославије и јачају свест о њиховој судбинској повезаности, потреби сарадње и заједничког живљења у СФРЈ”.¹¹ Међутим, избор текстова није био заснован на том начелу.¹² У програм се уводи подручје *Филмска и сценска култура* и подстиче самостално стваралаштво ученика (извођење кратких сцена из комедије, портретисање драмског лица из позоришне представе, критички приказ филма или позоришне представе). Нушићев роман *Хајдуци* поново постаје обавезна лектира за ученике петог разреда. У шестом разреду обрађује се одломак *Географија* из *Аутобиографије*. У оквиру домаће лектире ученици осмог разреда читају *Сумњиво лице*. Програмом је прописано да ученици у осмом разреду стекну одређена знања о хуморесци, али није препоручена ниједна Нушићева

⁹ Овакво присуство Нушићевог дела у настави може се довести у везу са чињеницом и да је писац био прихваћен као сатиричар и критичар негативних појава у друштву. У комедијама *Сумњиво лице*, *Ожалошћена породица* и *Покојник* он на хумористично-сатиричан начин слика бирократију и малограђанштину монархистичког система, што је погодновало вредносном систему новог друштва.

¹⁰ *Заједнички програм васпитно-образовног рада 1984/85. Српскохрватски језик, Просветни гласник*, бр. 3, 4 и 5, стр. 155–186.

¹¹ *Правилник о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Просветни гласник*, бр. 4, Београд, 1990, стр. 3.

¹² Из лектире се изостављају Ф. Молнар (*Дечаци Павлове улице*), В. Парун (*Руке домовине*), М. Лалић (*Пуста земља*), А. Диклић (*Не окрећи се, сине*), Д. Костић (*Сутјеска*), И. Цанкар (*Приповетке*), З. Диздаревић (*Мајка*), Р. Флоре (*Предео на месечини*), Ј. Цвијић (*Охридско језеро*), Д. Тосић (*Време смрти – одломци*), Н. Дивљан (*Из живота Николе Тесле*).

хумореска за читање и тумачење. У другом разреду гимназије проучава се *Народни посланик*, а у четвртом разреду средње школе обрађује се комедија *Ожалошћена породица*.

Године 2006. започет је процес реформисања наставних планова и програма у Републици Србији, најпре у основној школи, а потом у огледним програмима за средње стручне школе. Реформисани *Наставни план и програм за основну школу* из 2008. године предвиђа бројне новине у области *Књижевност*. Укинута је подела на домаћу и школску лектуру, а текстови су разврстани по књижевним родовима – лирика, епика, драма. Лектира је обogaћена и избором научнопопуларних и информативних текстова. Програм је понудио допунски избор текстова за сваки разред.¹³ Из програма за основну школу су у потпуности изостала књижевна дела претежно јужнословенских аутора.

Реформисаним наставним програмом Републике Србије из 2008. године књижевно стваралаштво Бранислава Нушића заступљено је почев од четвртог разреда основне школе до другог разреда гимназије. Осим постојећих прозних дела (романи *Хајдуци* и *Аутобиографија*), комедије *Сумњиво лице*, први пут се у основну школу уводе једночинке (*Кирија*, *Аналфабета*), комедија *Власт*, као и хумореска *Лек од љубави* (факултативно).¹⁴ Наставним програмом предвиђено је да се уз одговарајуће књижевне текстове у основној школи усвоје и прописани књижевнотеоријски појмови. Нушићево стваралаштво подобно је за усвајање појмова који се наводе у следећим примерима:

¹³ Видети: *Правилник о наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања*, „Службени гласник РС – Просветни гласник” бр. 62/03, 64/03, 62/04, година 2007, стр. 7–14; *Правилник о наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања*, „Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник”, год. LVII – бр. 5/2008, Београд, 26. мај 2008, стр. 2–8; *Правилник о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања*, „Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 6/2009 од 10. 06. 2009. године, стр. 2–9; *Правилник о наставном програму за осми разред основног образовања и васпитања*, „Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 2/2010, година LIX, стр. 13–16.

¹⁴ Видети: Душка Кликовац, Љиљана Бајић, Зона Мркаљ, *Радна свеска за 8. разред основне школе*, Завод за уџбенике, 2008, стр. 92–95 и Наташа Станковић Шошо, Соња Чабрић, *Радна свеска за 4. разред основне школе*, Нови Логос, 2014, стр. 112–113.

Табела 1. *Књижевнотеоријски појмови
у основној школи*

<i>Кирија – пети разред</i>	<i>Аналфабета – шести разред</i>	<i>Власт – седми разред</i>	<i>Сумњиво лице – осми разред</i>
Драмска радња. Драмски дијалог. Чин, појава, лица у драми. Драма и позориште: драмски писац, глумац, редитељ, лектор, сценограф, костимограф и гледалац. Драма за децу.	Карактеризација ликова у драми. Монолог и дијалог у драми. Хумористично, иронично и сатирично у драми. Једночинка.	Драмска радња. Етапе драмске радње. Драмска ситуација. Дидаскалије у драмском делу.	Структура драмског текста (композиција, однос фабуле и сижеа, драмски елементи). Разрешење сукоба. Врсте карактеризације (социолошка, психолошка, језичка).
<i>Хајдуци – пети разред</i>	<i>Хајдуци – пети разред</i>	<i>Аутобиографија – шести разред</i>	<i>Аутобиографија – шести разред</i>
Фабула; уметнички поступци у развијању радње у епском делу. Етичка и језичка карактеризација ликова.	Приповедач. Облици приповедања: описивање, приповедање у првом и трећем лицу, дијалог.	Основна тема и кључни мотиви. Фабула; ретроспективни редослед догађаја.	Карактеризација: социолошка, психолошка; портрет: спољашњи и унутрашњи. Биографија и аутобиографија.

Увидом у реформисани *Наставни план и програм за основну школу* запажа се знатно повећање броја прозних и драмских текстова Бранислава Нушића у наставном проучавању. За разлику од наставних програма из 20. века, у којима се у петом и шестом разреду изучавало само прозно стваралаштво, а у седмом и осмом искључиво драмско, новина програма из 2008. године јесте што се Нушићево драмско стваралаштво изучава у свим разредима предметне наставе, као и то што се одломак *Прва љубав* из *Аутобиографије* обрађује у четвртном разреду, а роман у целости у шестом. Први пут су се у програму нашле драме у једном чину (*Кирија*, *Аналфабета*), а у допунском избору и хумореска *Лек од љубави* (у четвртном и осмом разреду). Заступљеност књижевног стваралаштва Бранислава Нушића у основној школи представимо следећим табеларним приказом:

Табела 2. Заступљеност Нушићевих текстова у наставним програмима за основну школу

	V разред	VI разред	VII разред	VIII разред
1959.	Хајдуци	/	/	Ожалошћена породица или Сумњиво лице
1963.	Хајдуци	/	/	<i>Ожалошћена породица</i> или <i>Сумњиво лице</i>
1976.	<i>Хајдуци Аутобиографија</i> (одломак)	/	<i>Сумњиво лице</i> (одломак)	Покојник (одломак)
1984.	/	<i>Аутобиографија (Час географије)</i>	/	<i>Сумњиво лице</i>
1990.	<i>Хајдуци</i>	<i>Аутобиографија (Час географије)</i>	/	/
2008.	<i>Хајдуци Кирија</i>	<i>Аутобиографија Аналфабета</i>	Власт (одломак)	<i>Сумњиво лице</i> * <i>Лек од љубави</i>

На основу табеларног прегледа увиђа се да је Нушићево прозно и драмско стваралаштво (роман *Хајдуци*, комедије *Ожалошћена породица* и *Сумњиво лице*) уведено у наставно проучавање 1959. године, да би петнаест година касније тај

избор био проширен одломцима из *Аутобиографије* и комедије *Покојник*. Осамдесетих година 20. века из програма изостају комедије *Ожалошћена породица*, *Сумњиво лице* и *Покојник*. У првој деценији 21. века, осим постојећих прозних дела (романа *Хајдуци* и *Аутобиографија*), први пут се у основну школу уводе Нушићеве једночинке (*Кирија*, *Аналфабета*), комедија *Власт*, као и хумореска *Лек од љубави* (факултативно).

Према броју дела која су заступљена у наставном програму за основну школу запажа се да је опус Бранислава Нушића, уз стваралаштво Иве Андрића и Данила Киша, један од најзаступљенијих писаца у предметној настави.

Табела 3. *Заступљеност књижевних текстова у предметној настави*

Бранислав Нушић	Иво Андрић	Данило Киш
4. <i>Прва љубав</i>	/	/
5. <i>Хајдуци</i> , <i>Кирија</i>	5. <i>Мостови</i>	5. <i>Дечак и пас</i>
6. <i>Аутобиографија</i> , <i>Аналфабета</i>	6. <i>Аска и вук</i>	6. <i>Вереници</i>
7. <i>Власт</i> (избор)	7. <i>Прича о кмету Симану</i> (одломак), <i>Панорама</i> , <i>Немири</i> (допунски избор)	7. <i>Ливада у јесен</i> (допунски избор)
8. <i>Сумњиво лице</i>	8. <i>Мост на Жепи</i>	8. <i>Ноћ и магла</i>

Године 2011. године усвојен је Правилник, у којем је ревидиран *Програм српског језика и књижевности* из 1990. године намењен четворогодишњем образовању и васпитању у гимназијама општег типа и гимназијама друштвено-језичког и природно-математичког смера.¹⁵ Стваралаштво Бранислава Нушића заступљено је комедијом *Народни посланик* у другом разреду гимназија. Иновираним *Наставним планом и програмом четворогодишњих и трогодишњих образовних профила у средњем стручном образовању и васпитању и Наставним програмом за ученике са посебним способностима за физику* предвиђено је и проучавање комедије *Госпођа министарка*.¹⁶

У табеларном приказу који следи представљена је заступљеност Нушићевих комедија у програмима за гимназије од 1969. до данас:

¹⁵ Видети: документ на сајту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: <http://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/nastavni-planovi-i-programi/srednje-obrazovanje-i-vaspitanje/79-gimnazije/883-pravilnik-o-izmenama-i-dopunama-pravilnika-o-nastavnom-planu-i-programu-za-gimnaziju>.

¹⁶ Видети: документ на сајту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: <http://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/nastavni-planovi-i-programi/srednje-obrazovanje-i-vaspitanje?lang=sr-YU>.

Табела 4. Заступљеност Нушићевих комедија у наставним програмима за гимназије и средње стручне школе

	I разред	II разред	III разред	IV разред
1969.	<i>Народни посланик</i>	/	Ожалошћена породица, Покојник, Сумњиво лице	/
1988.	/	<i>Народни посланик, Покојник</i>	/	/
1989.	/	<i>Народни посланик, Покојник</i>	/	Ожалошћена породица
1990/91.	/	<i>Народни посланик</i>	/	/
2011.	/	<i>Народни посланик</i>	/	/
2014.	/	<i>Госпођа министарка</i>	/	/

Ако се упореди заступљеност Нушићевог опуса у протеклих четрдесет и пет година у наставним програмима за гимназије и средње стручне школе, запажа се да преовлађује драмско стваралаштво, али и да је репрезентативан избор комедија неоправдано знатно редукован.

Нушић је, као сатиричар и критичар друштвеног живота свога времена, у стваралаштву приказао сјајне хумористично-сатиричне слике бирократије, власти и малограђанштине (*Сумњиво лице, Госпођа министарка, Ожалошћена породица, Покојник*). Настојањем да поврати достојанство појединца у друштву, да пробуди свест о културном идентитету српског народа Нушић је заслужено постао један од најзначајнијих класика српске књижевности и истакнути школски писац. Настава српског језика и књижевности на адекватан начин укључује у своје садржаје књижевно дело Бранислава Нушића, омогућујући ученицима да га упознају као репрезентативно остварење српске књижевности и да посебно проуче његове хумористичке вредности и развијају критички однос према тематизованим појавама у свету књижевног дела. Али како ове појаве имају свевремено значење, Нушићеве комедије у наставном проучавању шире сазнајне видике и данашњих ученика и подстичу их на критичко мишљење и оригинална гледишта о нашем времену и савременим појавама. Зато би неком будућом ре-

формом наставног програма за гимназије и средње стручне школе било умесно и сврсисходно увести у наставне програме и друга Нушићева комедиографска остварења, као што су *Ожалошћена породица*, *Госпођа министарка* и *Покојник*. Тако би се на најбољим делима српске комедиографске баштине код ученика неговало хуманистичко и књижевно образовање, развијао књижевни укус и стварале трајне читалачке навике.

ЛИТЕРАТУРА

Заједнички план васпитно-образовног рада у основној школи, Просветни гласник, Београд, бр. 10, 1976, стр. 574–582.

Заједнички план и програм васпитно-образовног рада у основној школи, Просветни гласник, Београд, бр. 6–9, 1976, стр. 281–297.

Заједнички план васпитно-образовног рада у основној школи, Просветни гласник, Београд, бр. 8–10, 1979, стр. 595–596.

Заједнички план васпитно-образовног рада у основној школи, Просветни гласник, Београд, бр. 3–5, 1984/85, стр. 153.

Заједнички план васпитно-образовног рада у основној школи, Просветни гласник, Београд, бр. 6–7, 1985, стр. 465.

Јединствене основе основног васпитања и образовања у Социјалистичкој Републици Србији, Просветни гласник, бр. 5–6, стр. 331–345.

Наставни план и програм за основне школе, Београд, 1933, стр. 5–7.

Наставни план и програм за основне школе, Београд: Просвета, 1943, стр. 3–7.

Наставни план и програм за гимназије и учитељске школе за 1946/47. годину, Београд: Просвета, 1943, стр. 3–7 и 15–18.

Наставни план и програм за основне школе за школску 1948/49. годину, Београд: Знање, 1948, стр. 4–19.

Наставни план и програм за гимназије за школску 1948/49. годину, Београд: Знање, 1948, стр. 3–27.

Наставни план и програм за основну школу у Социјалистичкој Републици Србији, Београд: Завод за основно образовање и васпитање наставника, Савремена школа, 1963, стр. 5–45.

Наставни програм из српскохрватског језика и књижевности за III разред гимназије, „Просветни гласник Социјалистичке Републике Србије”, година XIX, 1969, бр. 6, стр. 532–533.

Наставни програм српског језика за 5. разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник”, год. LVI – бр. 6, Београд, 25. јун 2007, стр. 1–11.

Правилник о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Просветни гласник, бр. 4, Београд, 1990.

Правилник о наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник РС – Просветни гласник” бр. 62/03, 64/03, 62/04, година 2007.

Правилник о наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник”, год. LVII – бр. 5/2008, Београд, 26. мај 2008, стр. 2–8.

Правилник о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник”, бр. 6/2009, Београд, 10. јун 2009, стр. 2–9.

Правилник о наставном програму за осми разред основног образовања и васпитања, „Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник”, бр. 2/2010, Београд, стр. 3–11.

Наташа Б. Станковић Шошо

ПРОИЗВЕДЕНИЯ БРАНИСЛАВА НУШИЧА В УЧЕБНЫХ ПРОГРАММАХ
ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ И СРЕДНЕЙ ШКОЛ

Резюме

В работы дается аналитический обзор творчества Нушича в учебных планах и программах начальной и средней школы, обосновываются ценности прозаических и драматических произведений автора, а также их дидактическая целесообразность. Исходя из того, что творчество Нушича характеризуется жанровым и художественным разнообразием, во введении к работе указывается на ценность и значение его отдельных прозаических и драматических произведений.

Ключевые слова: учебный план и программа, комедия, юмористический роман, одноактная пьеса, юмореска, методика преподавания литературы и сербского языка.